

การส่งเสริมการมีส่วนร่วม กรมพัฒนาที่ดิน
รายงานผลการลงพื้นที่ทำประชาพิจารณ์ โครงการปลูกไม้ยืนต้น
เศรษฐกิจในพื้นที่ดินเค็ม บนบริเวณพื้นที่รับน้ำ (Recharge area)
ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาที่ดิน

รายงานผลการลงพื้นที่ทำประชาพิจารณ์ โครงการปลูกไม้ยืนต้นเศรษฐกิจในพื้นที่ดินเค็ม บนบริเวณพื้นที่รับน้ำ (Recharge area) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566

รายงานโดยสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ คือ ปัญหาดินเค็ม ซึ่งพบเป็นบริเวณกว้างประมาณหนึ่งในสามของพื้นที่ทั้งภาค โดยสาเหตุของการเกิดดินเค็ม คือ เกลือหิน (rock salt) ในหน่วยมหาดินมหาสารคาม (Mahasarakham Formation) ซึ่งเป็นชั้นเกลือหินหนาแทรกสลับกับทรายแป้ง และหินโคลน บางแห่งพบว่ามีชั้นเกลือหินเพียงชั้นเดียว สองชั้น หรือสามชั้น ขึ้นกับโครงสร้างทางธรณีวิทยาของบริเวณนั้น บางแห่งเกลือหินแทรกตัวขึ้นเป็นโดมเกลือ ปัจจุบันภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ประสบปัญหาดินเค็มประมาณ 11.5 ล้านไร่ แบ่งเป็น 4 ระดับ ดังนี้ พื้นที่ดินเค็มเล็กน้อย พื้นที่ดินเค็มมีความเค็มปานกลาง พื้นที่ดินเค็มมาก และพื้นที่ดินเค็มมากที่สุด ยังมีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการแพร่กระจายเกลืออีก 20.6 ล้านไร่ ซึ่งสามารถเกิดขึ้นเองได้ตามธรรมชาติจากการผุพังสลายตัวของหินอมเกลือที่อยู่ลึกจากผิวดินเพียง 1-2 เมตร และเกิดจากการตัดไม้ทำลายป่าบนพื้นที่รับน้ำของมนุษย์จนทำให้สมดุลของน้ำเปลี่ยนแปลงไป น้ำใต้ดินเค็มในที่ลุ่มจะถูกยกระดับไหลมาปิดผิวดิน ทำให้เกิดการแพร่กระจายเกลือและเกิดปัญหาดินเค็มให้ (สำนักสำรวจดินและวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน, 2551) ซึ่งผลกระทบของการเกิดดินเค็มทำให้พืชมีการเจริญเติบโตได้ช้า มีผลผลิตที่ต่ำ และยังก่อให้เกิดปัญหากับสิ่งแวดล้อมรอบข้าง และทางด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่นั้น ทำให้เกิดอันตรายต่อพืช เนื่องจากที่ได้รับพิษจากธาตุเกลือที่ละลายและสะสมอยู่ในรูปของโซเดียมและคลอไรด์มากเกินไป ทำให้ไม่เหมาะกับการเพาะปลูกพืชทำให้ได้ผลผลิตที่ลดลง (สำนักสำรวจและวางแผนการใช้ที่ดิน 2549) ประเทศไทยประสบกับปัญหาดินเค็มซึ่งพบการกระจายตัวของพื้นที่ดินเค็มเป็นบริเวณกว้างเนื่องจากภายใต้พื้นดินบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแหล่งหินเกลือขนาดใหญ่ที่อยู่ในมหาดินมหาสารคาม กลุ่มหินโคราช ทำให้ในบริเวณพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีระดับความเค็มที่แตกต่างกัน พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการเกิดคราบเกลืออยู่ที่ร้อยละ 10-15 ของพื้นที่ ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่สามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ได้ เช่น การปลูกข้าว การทำไร่ การทำสวน ในบริเวณที่ทำการปลูกพืชพบว่าพืชที่ปลูกจะตายเป็นหย่อม ๆ และพืชทนเค็มพันธุ์ท้องถิ่นเท่านั้นที่พบว่าสามารถเจริญเติบโตขึ้นได้ ซึ่งความเค็มที่มีการปนเปื้อนในทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ บ่อน้ำประจำหมู่บ้าน บ่อน้ำตื้น และบ่อน้ำบาดาลที่ใช้เพื่อการอุปโภคและบริโภค มีคุณภาพลดลง ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำในการทำเกษตร (ไพรัช, 2560)

กรมพัฒนาที่ดิน โดยสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 ขอนแก่น ซึ่งมีพื้นที่ในการดำเนินการพัฒนาที่ดินอยู่ทั้งหมด 8 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดอุดรธานี จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร จังหวัดหนองคาย จังหวัดหนองบัวลำภู และจังหวัดบึงกาฬ โดยมีการจัดทำโครงการฟื้นฟูและป้องกันการแพร่กระจายของพื้นที่ดินเค็มเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในการทำเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด (ปราณี, 2558) และ Pramojanee (1921) and Wongsornsak (1986) ให้ข้อสรุปที่สอดคล้องกันว่า น้ำใต้ดินเป็นตัวการที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนที่ของเกลือจากแหล่งเกลือไปสะสมยังแหล่งต่าง ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ต่ำกว่า ด้วยเหตุนี้เกลือเป็นสารที่ละลายน้ำได้ดี เมื่อหินแร่มีเกลือเป็นองค์ประกอบ เกิดการผุพังการสลายตัว โดยกระบวนการทางกายภาพและเคมี เกลือที่ถูกปลดปล่อยออกมาจะละลายและเคลื่อนที่ไปยังบริเวณต่าง ๆ โดยมีน้ำเป็นตัวพาหะสำคัญ

ดังนั้น การจัดทำโครงการหาพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นเพื่อป้องกันการแพร่กระจายดินเค็ม ในพื้นที่ ตำบลโนนแดง อำเภอโนนศิลา จังหวัดขอนแก่น ตำบลพังงู อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ตำบลหัวนาคำ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อโครงการดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์ทุกประการแล้ว ผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินโครงการสำเร็จ คือ ความเปลี่ยนแปลงของการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ตอนจะมีพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้น สภาพแวดล้อม จะเป็นวนเกษตร พื้นที่ที่มีความชื้นเพิ่มขึ้นและการเกิดความสัมพันธ์น้ำระหว่างพื้นที่ดินเค็มจัด และ (Dicharge area) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการแพร่กระจายดินเค็ม (Recharge area) และความยั่งยืนของการเกษตรธรรมชาติ

วันที่ และสถานที่

7 กุมภาพันธ์ 2566	ณ บ้านคู่น้อย หมู่ที่ 7 ตำบลโนนแดง อำเภอโนนศิลา จังหวัดขอนแก่น
9 กุมภาพันธ์ 2566	ณ บ้านโพนสิม หมู่ที่ 7 14 และ 17 ตำบลหัวนาคำ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์
13 กุมภาพันธ์ 2566	ณ บ้านพังซ็อน หมู่ที่ 6 และบ้านเรืองชัย หมู่ 7 ตำบลพังงู อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

ประเด็นหรือเรื่องในการมีส่วนร่วม

1. ชี้แจงแนวทางการปฏิบัติงานและรายละเอียดแบบก่อสร้างงานจัดระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ
2. การเตรียมความพร้อมในด้านของข้อมูลโครงการและที่พื้นเป้าหมายในการดำเนินโครงการ

สรุปข้อมูลของผู้มีส่วนร่วม

- จำนวนประมาณ 80 ราย ประกอบด้วย
1. ผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
 2. เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ
 3. ผู้แทนมูลนิธิชัยพัฒนา
 4. บริษัท สยามฟอเรสเทรี จำกัด
 5. เจ้าหน้าที่ สถานีพัฒนาที่ดิน และเจ้าหน้าที่ สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5

ผลจากการมีส่วนร่วม

ผู้เชี่ยวชาญด้านการวางแผนระบบการพัฒนาที่ดิน สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 ขอนแก่น และนักศึกษาฝึกงาน จากสาขาปฐพีศาสตร์และสิ่งแวดล้อม คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้ทำการรวบรวมข้อมูลโครงการปลูกไม้ยืนต้นและลงพื้นที่ชี้แจงรายละเอียดโครงการ เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ โครงการปลูกไม้ยืนต้นในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากคราบเกลือและนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์สภาพพื้นที่ ซึ่งมีการลงพื้นที่แบ่งออกเป็น 2 ครั้ง

1) ลงพื้นที่ครั้งที่ 1 เป็นการลงพื้นที่จริงตามพิกัดที่ได้คัดเลือกในแผนที่ดาวเทียมที่ได้ดำเนินการ ไว้ในขั้นตอนแรก ได้ทำการลงพื้นที่ให้ความรู้และแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการปลูกไม้ยืนต้น เพื่อให้สมาชิกในชุมชนเป้าหมายได้รับรู้รายละเอียดเกี่ยวกับโครงการปลูกไม้ยืนต้นและสำรวจจำนวนผู้ที่สนใจเข้าร่วม โครงการเบื้องต้น เมื่อลงสำรวจพื้นที่ ครั้งที่ 1 แล้วทำการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นและนำมาปรับปรุงแก้ไขข้อมูล ของพื้นที่ต่อไป

2) ลงพื้นที่ครั้งที่ 2 เป็นการนำข้อมูลรายละเอียดของพื้นที่ถือครองและข้อมูลไม้ยืนต้นเศรษฐกิจ 4 ชนิด จากนั้นนำข้อมูลพื้นที่ที่มีการปรับปรุงและข้อมูลต้นไม้ที่จัดทำเตรียมไว้ เพื่อลงพื้นที่เข้าไปทำการประชาสัมพันธ์สมาชิกในชุมชนของพื้นที่เป้าหมาย เพื่อรับฟังปัญหาและหาแนวทางการแก้ไขปัญหาหารือร่วมกันกับสมาชิกผู้สนใจเข้าร่วมโครงการปลูกไม้ยืนต้น และได้คัดเลือกขนาดพื้นที่การปรับปรุงแปลงนาตามความต้องการของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อทำการปรับปรุงและออกแบบสภาพพื้นที่ให้เหมาะสมกับการปลูกไม้ยืนต้น

7 กุมภาพันธ์ 2566

ณ บ้านตุน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลโนนแดง อำเภอโนนศิลา จังหวัดขอนแก่น

9 กุมภาพันธ์ 2566

ณ บ้านโพนสิม หมู่ที่ 7 14 และ 17 ตำบลหัวนาคำ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

13 กุมภาพันธ์ 2566

ณ บ้านโพนสิม หมู่ที่ 7 14 และ 17 ตำบลห้วยน้ำคำ อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์

การนำผลจากการมีส่วนร่วมไปปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงาน

1. นำผลจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาปรับแผนการดำเนินงานทั้งในเรื่องชนิดของไม้ยืนต้นเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อให้เกิดสมดุลของการใช้น้ำและน้ำใต้ดินของพื้นที่ รวมถึงรายละเอียดแบบก่อสร้างงานจัดระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่

2. นำปัญหา และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาหารือร่วมกันกับสมาชิกผู้สนใจเข้าร่วมโครงการปลูกไม้ยืนต้น และได้คัดเลือกขนาดพื้นที่การปรับปรุงแปลงนาตามความต้องการของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อทำการปรับปรุงและออกแบบสภาพพื้นที่ให้เหมาะสมกับการปลูกไม้ยืนต้น

3. การประชาสัมพันธ์และสำรวจจำนวนสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการ พบว่าพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินโครงการอยู่ ณ หมู่ที่ 7 บ้านดู่้อย ตำบลโนนแดง อำเภอโนนศิลา จังหวัดขอนแก่น, พื้นที่หมู่ 6 บ้านพังซอ ตำบลพังงู อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี และหมู่บ้านโพนสิม ตำบลห้วยน้ำคำ อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ จากนั้นได้ทำการนำขอบเขตพื้นที่ดำเนินโครงการมาซ้อนทับกับแผนที่ถือครอง เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลของผู้ถือครองที่ดินรายแปลงและทำการรวบรวมเอกสารของผู้ถือครองที่ดินในแต่ละแปลงที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อนำข้อมูลเอกสารที่ได้รับไปขออนุมัติงบประมาณในการจัดทำโครงการปลูกไม้ยืนต้น ซึ่งมีรูปแบบการปลูกต้นไม้ 4 แบบดังนี้

- แบบที่ 1 หน้ากว้าง 1.5 เมตร ฐานกว้าง 2.5 เมตร
- แบบที่ 2 หน้ากว้าง 2 เมตร ฐานกว้าง 3 เมตร
- แบบที่ 3 หน้ากว้าง 3 เมตร ฐานกว้าง 4 เมตร
- แบบที่ 4 หน้ากว้าง 4 เมตร ฐานกว้าง 5 เมตร

เมื่อเกษตรกรเลือกรูปแบบการปลูกแล้ว จะลงนามในหนังสือยินยอมให้โครงการปลูกไม้ยืนต้นฯ เข้าดำเนินการปรับพื้นที่และปลูกต้นไม้ตามความต้องการของเกษตรกร และเกษตรกรต้องดูแลรักษาให้ต้นไม้เจริญเติบโตไม่น้อยกว่า 80% ในระยะเวลา 1 ปี ซึ่งเกษตรกรในพื้นที่ดินเค็มมีรูปแบบการพัฒนาพื้นที่ดินเค็มที่สามารถลดปัญหาดินเค็มในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่กระจายเกลือได้อย่างยั่งยืน โดยเกษตรกรในพื้นที่รับน้ำ (Recharge area) จะได้รับผลประโยชน์จากมูลค่าการปลูกไม้ป่าเศรษฐกิจในรูปแบบคาร์บอนเครดิต

ภาพ : ณัฏฐ์คุณเดช สุคนธรรัตน์

รายงาน : วีระ โรพันตุง นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ

เว็บไซต์กรมพัฒนาที่ดิน : ข่าวสาร-ข่าวประชาสัมพันธ์-ข่าวภูมิภาค <http://ofs101.idd.go.th/iddnews.asp>

เว็บไซต์สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 <http://r05.idd.go.th/index.html>

Facebook : สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 กรมพัฒนาที่ดิน <https://www.facebook.com/lddr05>